

ПОКЛІННИЙ ХРЕСТ

Його на місці зруйнованої радянською владою каплички в рідному селі звела за власні заощадження рівнянка Анна Смолярчук, щоб увічнити пам'ять про загиблих односельців.

Можливо, минуть роки і ніхто навіть не згадає імені жінки, з якою пов'язана поява у Збитині Дубенського району пам'ятника мешканцям села, загиблим у роки Другої світової війни. Про неї, ймовірно, забудуть, як і про того, хто свого часу звів тут капличку, що впродовж десятиліть, а може, й століть, служила його мешканцям надійним оберегом від напастей та негод. Та саме завдяки встановленому зусиллями Анни Смолярчук пам'ятнику в серцях нащадків вічно житимуть збитинці, котрі поклали голови за рідну землю.

Поклінний хрест

(Початок на с. 1)

Про причетність до встановлення пам'ятника загиблим односельцям Анна Тихонівна розповідає неохоче. Мало не по скупій краплинці доводиться «видавлювати» з неї і спогади про пережите. А за 77-річний вік на її долю випало чимало бід і випробувань. Залишившись без батька, який з перших днів війни пішов на фронт і не повернувся, Анна Смолярчук у 16 років переїхала в містечко Інту, що в Республіці Комі, до репресованої сім'ї своєї тітки. А до Рівного жінка повернулася лише в 2006 році. Великою мірою завдяки своїм добрим друзям Миколі Петровичу та Євгенії Кирилівні Величкам, яких за участь в УПА свого часу також вислали «годувати білих ведмедів». Обох, правда, уже немає на цьому світі. Як і немає кому з рідні доглянути за їхніми могилками. Отож цю ношу взяла на себе Анна Тихонівна. І не тільки цю.

«Коли їду в своє рідне село, Збитин, – веде свою сумну, як плин тихої води, оповідь Анна Тихонівна, – мене окутує смутком ностальгії. Я, як це зараз називають, – дитина війни (народилась у далекому 1942 році), часто думаю про таке: чому на долю мого покоління випало стільки страждань – голодне і холодне сирітське дитинство та важка

знедолена старість? Майже в усіх моїх подружок не було батьків: хто загинув на війні, хто в лісах. Тому нас виховували одні лише матері й бабусі з дідусями.

Всі ми вчилися у нашій семіричній школі, яка стояла в центрі села, а навпроти була чудова гірка. З одного її боку був крутий схил, яким ми з гамірним вереском спускалися на дерев'яних санчатах. А від дороги, на самому верху пагорба стояла під деревами капличка з різьбленим дашком. Була тут й ікона Божої Матері, прикрашена вишитими рушниками і паперовими квітами. Влітку поруч з нею завжди цвіли айстри і чорнобривці.

Ця капличка служила селу своєрідним талісманом і оберегом. Хто і коли її звів, ми не знали. Але це було улюблене в селі місце для дітей, яка тут гралася, та молоді, що збиралася вечорами, аби поспілкуватися та поспівати.

Що найбільше запам'яталося з тих сорокових років? Весна. Пасха. Дівчатка, які прикрашають капличку. Хресний хід від церкви, що стояла на краю села. Дзвонили мелодійні дзвони, люди вітали одне одного: «Христос воскрес! Воістину воскрес!» При цьому, як це не було дивно, практично всі жінки плакали. Ми, діти, не розуміли чому. Та й не дуже переймалися тим,

билися крашанками, раділи весні й святу.

Згодом настала нова епоха, в якій не було місця ні давнім традиціям, ні Богу. Радянська влада зруйнувала святиню, розстроила ікону, а гірку зрівняли тракторами. І в центрі села виник пустир, який заріс травою та чагарниками.

Спливло чимало часу до того, як Олександр Тишковець, який збудував хату навпроти місця, де колись стояла капличка, взявся наводити тут порядок. Висадив дерева, викошує траву. Побачивши його за роботою, коли одного разу приїхала в рідне село, у мене зненацька зародився задум. «Як багато людей з нашого села загинуло на фронтах, у лісах, таборах на далекій півночі, – подумала я тоді. – Ніхто не знає, де їхні могили. От би облаштувати в селі, де вони народилися і вирости, символічну братську могилку з поклінним хрестом і нанесеними на ньому іменами».

З огляду на розвиток подальших подій, можна сміливо припустити, що людині зі щирими намірами сам Бог допомагає творити добрі справи. Принаймні, в Анни Тихонівни так склалося. Адже, власне, на той час Ощадбанк Росії виплатив їй суму заощаджень, накопичених нею за радянської доби. Дочка підбивала маму

зробити. У Рівному, виявилося, на той час ще не впорядкували архів, у Дубні документи згоріли. Єдине, що пропонували, – дати мені справи по моїх родичах. А я й сама все знаю. Дядько загинув у норильських таборах, а тітка відбувала строк у Комі АРСР, туди ж були вивезені її батьки. Дід мій був на фронті (у 44-му мобілізували, дійшов до Берліна, повернувся), це врятувало решту родини, в тому числі бабусю, яких не вивезли в Сибір чи на Північ. Тато пішов на фронт із перших днів війни, і більше нічого ми про нього не знали аж до 2010 року. Моя дочка через Меморіал довідалася, що він після перших же боїв потрапив у полон і був вивезений у Німеччину. Доля закинула його у містечко Вітцендорф неподалік Гамбурга, де він спочиває в розташованій на території колишнього табору братської могили. А поруч з ним ще 16 тисяч...»

Щороку перед Пасхою Анна Смолярчук їде у Збитин, аби прибрати на могилках рідних і навести порядок біля пам'ятника. Вже традиційно на початку травня в селі влаштовують хресну ходу до обеліска, біля якого священик місцевого храму отець Іван служить панахиду, поминає всіх загиблих на війні, зниклих безвісти і репресованих, які так і не повернулися в рідні місця. Так було й цього року. Так буде й далі, бо життя роду продовжується в людській пам'яті.

Василь ГЕРУС

з'їздити за ці гроші в закордонну мандрівку, де вона ніколи не була. Та через певні обставини на доччиній роботі ця поїздка зірвалася. Зітхнувши з полегшенням, бо дуже вже не хотіла їхати в той закордон, Анна Тихонівна вирішила потратити 20 тисяч гривень своїх заощаджень на обеліск загиблим односельцям.

«Першим ділом, – продовжує розповідь Анна Смолярчук, – я почала збирати дані про загиблих. За попереднім задумом, мав бути тільки поклінний хрест, на якому планувалося викарбувати прізвища мого батька і кількох чоловіків з нашої вулиці, які пішли на війну й не повернулися. А вже потім додалося дві плити-крила: на одній – прізвища всіх, хто був репресований, а на іншій – тих, хто загинув у

лісах. На жаль, навіть не відомо, де їхні могили. За однією з версій – під Гурбами, де відбувся бій між загонами УПА і НКВС. Там поліг десь з десяток чоловіків із нашого села».

Це зараз здається все легко і просто, а тоді, в 2015 році, на плечі Анни Смолярчук випало чимало клопотів. Бо щойно освятили поставлений хрест, як люди почали допитуватися, чому на обеліску немає прізвищ їхніх рідних. Відтак Анна Тихонівна зайнялася ще й пошуковою роботою, по крупинці збирала відомості в мешканців Збитина, у державних сховищах і архівах СБУ.

«Зверталася скрізь, де можна було, – каже жінка, – просила, щоб дали мені хоча б прізвища репресованих у 1944-50-ті роки збитинців, бо хочу так і так